

Złożoność obliczeniowa algorytmów

Maszyny Turinga

Kordian A. Smoliński

Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej

2024/2025

Maszyny Turinga

Treść wykładu

- 1 Maszyna Turinga
  - Wprowadzenie
  - Definicja
  - Problem stopu
  - Pracowity bóbr
- 2 Uniwersalna maszyna Turinga
- 3 Zasoby i złożoność
  - Zasoby
  - Złożoność
  - Asymptotyczne tempo wzrostu
- 4 Niedeterministyczna maszyna Turinga
  - Złożoność

Maszyna Turinga

Wprowadzenie

Abstrakcyjny model maszyny liczącej:

Maszyna Turinga

Wprowadzenie

Abstrakcyjny model maszyny liczącej:

- prosty koncepcyjnie;

Wprowadzenie

Abstrakcyjny model maszyny liczącej:

- prosty koncepcyjnie;
- może przeprowadzić dowolne obliczenie wykonalne na innych maszynach;

Maszyna Turinga

Wprowadzenie

Abstrakcyjny model maszyny liczącej:

- prosty koncepcyjnie;
- może przeprowadzić dowolne obliczenie wykonalne na innych maszynach;
- dobrze modeluje zużycie zasobów.

Maszyna Turinga

Definicja

Maszyna Turinga (Alan Turing, 1937)

Teoretyczna maszyna licząca złożona z:

Maszyna Turinga

Definicja

Maszyna Turinga (Alan Turing, 1937)

Teoretyczna maszyna licząca złożona z:

taśmy — nieskończonej linii komórek, którą można przesuwac w przód i w tył;

Maszyna Turinga

Definicja

Maszyna Turinga (Alan Turing, 1937)

Teoretyczna maszyna licząca złożona z:

taśmy — nieskończonej linii komórek, którą można przesuwac w przód i w tył;

głowicy — elementu aktywnego, który może:

Maszyna Turinga

Definicja

Maszyna Turinga (Alan Turing, 1937)

Teoretyczna maszyna licząca złożona z:

taśmy — nieskończonej linii komórek, którą można przesuwac w przód i w tył;

głowicy — elementu aktywnego, który może:

- znajdować się w jednym ze skończonej liczby **stanów**,

Maszyna Turinga

Definicja

Maszyna Turinga (Alan Turing, 1937)

Teoretyczna maszyna licząca złożona z:

taśmy — nieskończonej linii komórek, którą można przesuwac w przód i w tył;

głowicy — elementu aktywnego, który może:

- znajdować się w jednym ze skończonej liczby **stanów**,
- zmieniać **kołor** wskazywanej przez nią komórki;

Maszyna Turinga

Definicja

Maszyna Turinga (Alan Turing, 1937)

Teoretyczna maszyna licząca złożona z:

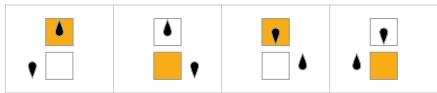
taśmy — nieskończonej linii komórek, którą można przesuwac w przód i w tył;

głowicy — elementu aktywnego, który może:

- znajdować się w jednym ze skończonej liczby **stanów**,
- zmieniać **kołor** wskazywanej przez nią komórki;

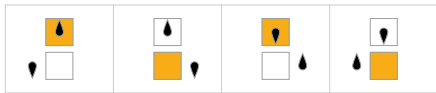
zbioru instrukcji określających jak głowica ma modyfikować wskazywaną komórkę i przesuwac taśmę.

Maszyna Turinga

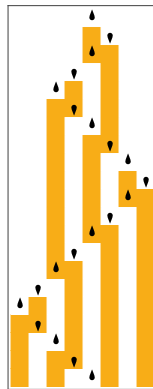

Rysunek: Przykładowa
2-stanowa 2-kolorowa maszyna
Turinga

Maszyna Turinga

Rysunek: Przykładowa
2-stanowa 2-kolorowa maszyna
Turinga

Rysunek: Pierwszych 20 kroków
działania maszyny

Maszyna Turinga

Definicja

Definicje formalne

C. H. Papadimitriou,

Złożoność obliczeniowa,

Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 2002.

J. E. Hopcroft, J. D. Ullman,

Wprowadzenie do teorii automatów, języków i obliczeń,

Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.

A. V. Aho, J. E. Hopcroft, J. D. Ullman,

Projektowanie i analiza algorytmów,

Helion, Gliwice 2003.

Maszyna Turinga

Problem stopu

Maszyna Turinga może:

Maszyna Turinga

Problem stopu

Maszyna Turinga może:

- działać w nieskończoność;

Maszyna Turinga

Problem stopu

Maszyna Turinga może:

- działać w nieskończoność;
- zapętlać się;

Maszyna Turinga

Problem stopu

Maszyna Turinga może:

- działać w nieskończoność;
- zapętlać się;
- osiągnąć stan, w którym się zatrzyma.

Maszyna Turinga

Problem stopu

Maszyna Turinga może:

- działać w nieskończoność;
- zapętlać się;
- osiągnąć stan, w którym się zatrzyma.

Problem stopu

Określić, czy dana maszyna Turinga zatrzyma się na danej taśmie wejściowej o skończonej liczbie kolorowych komórek.

Maszyna Turinga

Problem stopu

Maszyna Turinga może:

- działać w nieskończoność;
- zapętlać się;
- osiągnąć stan, w którym się zatrzyma.

Problem stopu

Określić, czy dana maszyna Turinga zatrzyma się na danej taśmie wejściowej o skończonej liczbie kolorowych komórek.

Nierozstrzygalność

Problem stopu jest **nierozstrzygalny**.

Maszyna Turinga

Pracowity bóbr (*Busy beaver*)

Przykład (Tibor Radó, 1962)

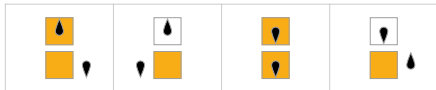
n -stanowa 2-kolorowa maszyna Turinga, która na początkowo czystej taśmie koloruje jak najdłuższy ciąg komórek, po czym zatrzymuje się.

Maszyna Turinga

Pracowity bóbr (*Busy beaver*)

Przykład (Tibor Radó, 1962)

n -stanowa 2-kolorowa maszyna Turinga, która na początkowo czystej taśmie koloruje jak najdłuższy ciąg komórek, po czym zatrzymuje się.

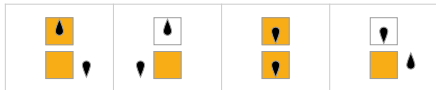
Rysunek: 2-stanowy pracowity bóbr

Maszyna Turinga

Pracowity bóbr (*Busy beaver*)

Przykład (Tibor Radó, 1962)

n -stanowa 2-kolorowa maszyna Turinga, która na początkowo czystej taśmie koloruje jak najdłuższy ciąg komórek, po czym zatrzymuje się.

Rysunek: 2-stanowy pracowity bóbr

Rysunek: Działanie 2-stanowego pracowitego bobra

Uniwersalna maszyna Turinga

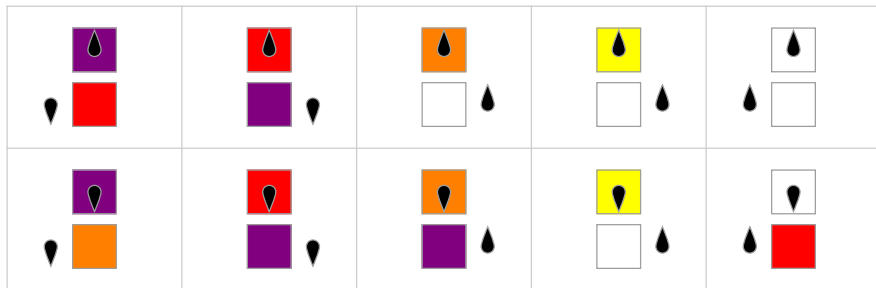
Uniwersalna maszyna Turinga

Maszyna Turinga która, przez odpowiednie zaprogramowanie za pomocą skończonej liczby komórek taśmy wejściowej, może działać jak dowolna inna maszyna Turinga.

Uniwersalna maszyna Turinga

Uniwersalna maszyna Turinga

Maszyna Turinga która, przez odpowiednie zaprogramowanie za pomocą skończonej liczby komórek taśmy wejściowej, może działać jak dowolna inna maszyna Turinga.

Rysunek: Przykład 2-stanowej 5-kolorowej uniwersalnej maszyny Turinga (S. Wolfram, 2002)

Zasoby i złożoność

Zasoby

Definicja

Czas $T(M, w)$ obliczeń maszyny Turinga M na taśmie wejściowej w , to liczba kroków, które maszyna wykona przed zatrzymaniem się. Jeżeli M nie zatrzymuje się na w , to $T(M, w) = \infty$.

Zasoby i złożoność

Zasoby

Definicja

Czas $T(M, w)$ obliczeń maszyny Turinga M na taśmie wejściowej w , to liczba kroków, które maszyna wykona przed zatrzymaniem się. Jeżeli M nie zatrzymuje się na w , to $T(M, w) = \infty$.

Definicja

Pamięć $S(M, w)$ potrzebna maszynie Turinga M do obliczeń na taśmie wejściowej w , to liczba komórek taśmy odwiedzonych przez głowicę przed zatrzymaniem się. Jeżeli M nie zatrzymuje się na w , to $S(M, w)$ jest nieokreślona.

Zasoby i złożoność

Złożoność

Definicja

Długość słowa $|w|$ dla taśmy wejściowej w to liczba komórek pomiędzy skrajnymi pokolorowanymi komórkami.

Definicja

Złożoność czasowa maszyny M to funkcja $f: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ taka, że

$$f(n) = \max_{|w|=n} T(M, w).$$

Zasoby i złożoność

Złożoność

Definicja

Długość słowa $|w|$ dla taśmy wejściowej w to liczba komórek pomiędzy skrajnymi pokolorowanymi komórkami.

Definicja

Złożoność czasowa maszyny M to funkcja $f: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ taka, że

$$f(n) = \max_{|w|=n} T(M, w).$$

Definicja

Złożoność pamięciowa zawsze zatrzymującej się maszyny M to funkcja $f: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ taka, że

$$f(n) = \max_{|w|=n} S(M, w).$$

Zasoby i złożoność

Asymptotyczne tempo wzrostu

Definicje

Niech $f, g: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}$. Jeżeli istnieją $n_0 \geq 0$, $\epsilon > 0$ i $M > 0$, to:

Zasoby i złożoność

Asymptotyczne tempo wzrostu

Definicje

Niech $f, g: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}$. Jeżeli istnieją $n_0 \geq 0$, $\epsilon > 0$ i $M > 0$, to:
 f jest co najwyżej rzędu g

$$f(n) \in O(g(n)) \iff \forall n \geq n_0: f(n) \leq Mg(n);$$

Zasoby i złożoność

Asymptotyczne tempo wzrostu

Definicje

Niech $f, g: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}$. Jeżeli istnieją $n_0 \geq 0$, $\epsilon > 0$ i $M > 0$, to:
 f jest co najwyżej rzędu g

$$f(n) \in O(g(n)) \iff \forall n \geq n_0: f(n) \leq Mg(n);$$

f jest co najmniej rzędu g

$$f(n) \in \Omega(g(n)) \iff \forall n \geq n_0: f(n) \geq \epsilon g(n);$$

Zasoby i złożoność

Asymptotyczne tempo wzrostu

Definicje

Niech $f, g: \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}$. Jeżeli istnieją $n_0 \geq 0$, $\epsilon > 0$ i $M > 0$, to:
 f jest co najwyżej rzędu g

$$f(n) \in O(g(n)) \iff \forall n \geq n_0: f(n) \leq Mg(n);$$

f jest co najmniej rzędu g

$$f(n) \in \Omega(g(n)) \iff \forall n \geq n_0: f(n) \geq \epsilon g(n);$$

f jest dokładnie rzędu g

$$f(n) \in \Theta(g(n)) \iff \forall n \geq n_0: \epsilon g(n) \leq f(n) \leq Mg(n);$$

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Maszyna Turinga, która działa jak wiele „równoległych” maszyn Turinga wykonujących różne ścieżki obliczeń przy warunku, że te równoległe maszyny Turinga nie mogą się komunikować nawzajem.

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Maszyna Turinga, która działa jak wiele „równoległych” maszyn Turinga wykonujących różne ścieżki obliczeń przy warunku, że te równoległe maszyny Turinga nie mogą się komunikować nawzajem.

Niedeterministyczna maszyna Turinga sprawdza równoległe wszystkie możliwości obliczeń, które można zobrazować przez **drzewo możliwych wykonań**.

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Złożoność

Definicje

Dla niedeterministycznej maszyny Turinga M , zatrzymującej się na słowie wejściowym w :

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Złożoność

Definicje

Dla niedeterministycznej maszyny Turinga M , zatrzymującej się na słowie wejściowym w :

czas $NT(M, w)$ — liczba kroków najdłuższego z równoległych obliczeń;

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Złożoność

Definicje

Dla niedeterministycznej maszyny Turinga M , zatrzymującej się na słowie wejściowym w :

czas $NT(M, w)$ — liczba kroków najdłuższego z równoległych obliczeń;

pamięć $NS(T, w)$ — największa liczba komórek potrzebna w każdym z równoległych obliczeń.

Niedeterministyczna maszyna Turinga

Złożoność

Definicje

Dla niedeterministycznej maszyny Turinga M , zatrzymującej się na słowie wejściowym w :

czas $NT(M, w)$ — liczba kroków najdłuższego z równoległych obliczeń;

pamięć $NS(T, w)$ — największa liczba komórek potrzebna w każdym z równoległych obliczeń.

Miary złożoności czasowej i pamięciowej określamy analogicznie jak dla zwykłej maszyny Turinga.